

OVER TORHOUTS AARDEWERK

IN tal van musea, zo binnen- als buitenlandse, en in niet minder talrijke private verzamelingen tot ver in den vreemde, vindt men het zogenaamde *oud-Torhouts* aardewerk.

Van de eenvoudige vloer- of haardtegel — hetzij monochroom goud-bruin, wegens het doorzichtig loodglazuur dat zomaar over de roodbakkende potaarde werd uitgestreken, waardoor het glanzend uit de oven kwam, of ook eenkleurig geel of groen; hetzij met ingelegde primitieve versieringen of heraldieke figuren, geel op rood-bruin of omgekeerd, met soms hier of daar een tikje groen — tot het volkse spaarvarkentje, het berankte spaarpotje, of het gleis fluitje met vogelmotief, steeds in eendere kleurengamma. Van het simpel gebruiks vaatwerk uit dezelfde rood-bruine aarde, versierd met enkele spaarzame gele slijblijnen of -kronkels over de sierlijke schaal met decoratiever gele slijbversieringen, tot het vuurkorfje, de koffiekkan of soepterrine, rijk opgesmukt met rankenrelief van loof- en eikelmotief of bladeren- en bloemenguirlandes.

De romantische dweperij, waarmede op een bepaald ogenblik het Torhouts aardewerk werd bejegend, wisten sommige weinig-scrupuleuze antiquairs met gehypertrophieerde commerciële zin behendig uit te buiten. Als *oud-Torhouts* werd aan de man gebracht alles wat van bij of van ver, door de gebruikte grondstof, glazuur, of versiering, aan het Torhouts kon herinneren, en wat ze in Zuid-Frankrijk, Italië, Nederland of Duitsland gretig opkochten.

Ook heden ten dage nog kan, in een veiling van oudheden, geen stukje rood-geel aardewerk onder de hamer komen of daar wordt zowaar de benaming *oud Torhouts* bijgesleept. En zelfs de zich zeer geleerd aandienende catalogus van een hoog-gequoteerde veilingzaal uit onze hoofdstad zal er niet voor schromen — en dit nog wel weinige jaren na een Duitse bezetting hier te lande — de tekst welke op dergelijk stuk voorkomt, en die luidt: *Ich reid ein schönes Pferd, ein schönes... ist liebeswert* als *inscription en vieux flamand* te verklaren.

Het gevolg van deze opdrijving was een groeiend scepticisme in de deskundige middens. Scepticisme dat bij som-

migen oversloeg tot volslagen ongelooft. Enkelen beweerden dat het *Torhouts* aardewerk eenvoudig een fictie was van spitsvondige kooplui.

Zodat men heden wellicht zou mogen spreken van een *dispuut* omtrent het Torhouts aardewerk. Laten wij pogen hier bondig de huidige stand van dit dispuut samen te vatten, en na te speuren, volgens de thans voorhanden gegevens, hoe ver in het Torhouts verleden het spoor van dit ambacht doorloopt.

★

Van meet af aan kan alvast één soort aardewerk worden opgeruimd, dat men pleegt onder het etiket *oud Torhouts* onder te brengen, en dat puur Italiaans is. Ik bedoel de — overigens verrukkelijke — vuurkorfjes, die zijn als een doorzichtig vlechtwerk van kleidraden, in spiraalvormig decor tussen donkerbruine fijne gevileerde guirlandes, met, op het handvat een reeks blaadjes en bloemen, eveneens gevormd uit opeengerolde kleidraden, met zwarte knop in 't midden. Het geheel opvallend-vreemd, doorgaans sterk-oranje gekleurd. Soortgelijk vuurkorfje kreeg ik destijds te zien in de verzameling van

wijlen de Heer P. J. Laigneil, die het, zo verklaarde hij, onder vele andere stukken geaficheerd Italiaans aardewerk in 1905 te Bologna had aangekocht. Ook de Heer Neuhuys bezit zo 'n korfje, waarvan de herkomst ontwijfelbaar is aangeduid door een weliswaar gedeeltelijk-onleesbaar geworden inschrift onderaan het voetstuk: *Ulisse A... la... U... rand... Italia*.

★

Indien ooit een toerist uit een der vele landen waar het Torhouts aardewerk opgang maakte, geneigd mocht zijn op de plaats zelf van herkomst de

overblijfselen op te zoeken van dit eens zo bloeiend ambacht, dan zal hij vooralsnog van een kale reis thuis komen.

Behoudens de groengeglazuurde plaat, ingewerkt in een der vensterbogen van het huis der Oostendestraat nr 57, en vermeldend *kunstpottenbakkerij*, zijn inderdaad tot de sporen toe van dit bedrijf te Torhout weggeveegd. Reeds in Oktober

Soepkom in Torhouts aardewerk
Brussel: Kon. Mus. v. Kunst en Geschiedenis. - Foto A. C. L.

1940 had een heftige storm de overblijvende grote schoorsteen omvergehaald, welke door de zoldering op de oven zelf instortte. In 1943 werd alles opgeruimd wat van de pottenbakkerij restte. De laatste kunstpottenbakker, de Heer Amand Maes-Platteau, had overigens, ingevolge de tijdsomstandigheden, sedert 1939 dit bedrijf stilgelegd. Jarenlang had hij, — naast de gewone productie van vaatwerk, bloempotten, oven tegels, gegolfde dakpannen, — de familietraditie in eer houdend, met merkwaardige kunstzin, samen met zijn vader Leo Maes, de klei gevormd en geboetseerd en geglazuurd tot in de talloze sier- en gebruiksvoorwerpen die uit hun handen kwamen de innerlijke lading was overgegaan waaruit de schoonheid geboren wordt en het wonderlijk vermogen om onze ziel te roeren. Bij honderden kwamen ze uit de werkplaatsen van Leo en Amand Maes : de zo bekende vuurkorfjes, uit geglazuurde doorgaans gele, soms rode aarde, met opgelegde groene reliëfranken en eikelmotief, ofwel met decor van bloemen (bruin, geel en groen) verbonden door bruine guirlandes, met aan de rand veelal een versiering van donkerbruine pastilles, het voetstuk en de hals met ruitvormige uitsnijdingen, evenals het dekseltje dat meestal bekroond is met hond- of vogelmotief.

Veel van deze stukken waren zo schoon dat men nauwelijks kon geloven dat heden ten dage nog werk van dit gehalte werd voortgebracht. En ik herinner mij een voorname veiling te Brugge in 1948, waar dergelijk vuurkorfje in voorkwam dat men toeschreef aan een Torhouts pottenbakker uit de achttiende eeuw, ofschoon het — weliswaar ongekende — merkteken van de heer Amand Maes-Platteau onderaan het voetstuk was ingegrift, wat ontwijfelbaar aanwees dat het na Juli 1923 vervaardigd was. Hun mooiste werken immers ondertekenden de pottenbakkers Maes, behalve natuurlijk de stukken hun besteld door antiquairs hier in den lande aan welke ze in grote hoeveelheden (de Heer Maes sprak van honderden) werden geleverd.

De twee laatste pottenbakkers, Leo en Amand Maes, hadden de gewoonte de beginletters van hun naam als merkteken te gebruiken zolang ze ongehuwd waren, en, van zohaast ze in het huwelijk traden, daaraan de beginletter van de familienaam hunner echtgenote toe te voegen. Hierdoor is het mogelijk deze productie zeer nauwkeurig te dateren :

A. Maes, Thourout	August Maes-Sinnaeve
	Leo Maes (vanaf 1878 tot April 1891)
	Leo Maes (eerste huwelijk met P. Vereenoghe vanaf 4-4-1891 tot Maart 1909)
	Leo Maes (tweede huwelijk, met M. Decock vanaf 8-1-1910)
	Amand Maes (vanaf Okt. 1922 tot Juli 1923)
	Amand Maes (vanaf zijn huwelijk met Platteau op 10-7-1923)

Van de drie opeenvolgende Maes : August Maes (28-5-1826 - 21-11-1919), Leo Maes (24-2-1864 - 24-3-1941) en Amand Maes (10-12-1893 -) zijn het hoofdzakelijk beide laatsten welke de kunstpottenbakkerij in hun bedrijf tot hoge bloei voerden.

Zijn het oude modellen — en welke — die de toen nog jonge Leo ertoe hebben aangespoord zich speciaal op het kunstpottenbakken toe te leggen? Wat er ook van zij het is een feit dat, omstreeks 1878 daarmee begonnen, hij in enkele jaren grote vermaardheid verwerft en zich aan de aandacht van de notabelen en de kunstminnenden uit die tijd weet op te dringen. Begin 1890 worden van zijn schoonste werken aangeboden aan Z. M. Koning Leopold II en ook aan de toenmalige bisschop van Brugge Mgr Faict.

Weinige jaren daarop komt hij in contact met boven reeds genoemde Ingenieur P. J. Laigneil, een kunstminnaar en kunstkenner uit Kortrijk, die zojuist te Brussel, in de Berlaumontstraat aan de voet van St Goedele, een kunsthandel was begonnen. Na korte tijd wordt de Heer Laigneil een van de bijzonderste afnemers van Leo Maes-Vereenoghe. Bij zover dat op 25-6-1897 tussen hen beiden een contract wordt afgesloten, waarbij Leo Maes zich verbindt geen kunstaa-dewerk meer te vervaardigen tenzij voor het huis P. J. Laigneil, zolang deze laatste er hem voor gemiddeld 500 fr. per maand bestelt. Anderdeels gaat P. J. Laigneil de verbintenis aan bij niemand anders zijn meerkleurig geglazuurd aardewerk te laten vervaardigen, naar de modeltekeningen welke hijzelf zal bezorgen en die zijn eigendom blijven. Uit de briefwisseling welke daarop volgt blijkt dat de bestellingen langs de Heer Laigneil toestromen, uit Rotterdam, uit Utrecht en ook uit Londen. Aan Leo Maes bezorgt P. J. Laigneil gekleurde tekeningen met allerlei nieuwe vormen en versieringen, ontworpen door zijn verwanten architect Jos. Viérin en kunstschilder Emmanuel Viérin uit Kortrijk. Een groot album van modeltekeningen berust nog in het archief van de familie Maes.

Het is dan dat zich het kleine drama afspeelt dat mede aanleiding is geweest tot de zelfstandige oprichting te Kortrijk van de Kunstpottenbakkerij Laigneil, welke eveneens een voorname plaats inneemt in de geschiedenis van de Westvlaamse ceramiek uit deze tijd.

In September 1897 komt, door toedoen van P. Laigneil en onder diens geleide, de kunstkenner Otto Brandes uit Londen de pottenbakkerij van Leo Maes bezoeken. En korte tijd daarop laat deze bezoeker in de *Zeitgeist* een relaas daarover verschijnen, onder de titel *De renaissance van de Vlaamse kunstpottenbakkerij*. In dit relaas neemt hij *den Heer Laigneil met zijn vriend den Belgischen landschapschilder Viérin, de schepper van deze nieuwe industrie*. Weliswaar vol lof voor het talent van de meester-pottenbakker Maes, welke hij op één lijn plaatst met Bernard Palissy, stelt hij deze voor als *een eenvoudig mannetje, ofschoon kapitalist, wiens vermogen ongeveer 100.000 fr. bedraagt*. Verder spreekt hij lovende woorden over het mooie blauw glazuur dat hij evenwel noemt *een uitvinding van den Heer Laigneil*. In *Dietsche Warande* van 1898 wordt dit artikel uitvoerig besproken. Ook de *Nieuwe*

Gazet van Antwerpen geeft hieruit brede uittreksels, waarmede eveneens *De Thouroutnaar* uit deze dagen gretig uitpakt. Daarop zendt Leo Maes aan dit laatste blad een striemende terechtwijzing, welke in het nummer van 23-4-1898 verschijnt, en waarin de Heer Laigneil het moet ontgelden, welke, zo heet het, *zich niets van de waarde der teekeningen... door Meester Viérin-Bataille, en niet door M. Laigneil verveerdigd... mag toeëigenen. Nog veel min mag hij zich beroepen op de uitvinding van het blauw kleur op aarden grond in te bakken.* De allusie op zijn vermeend fortuin noemt Maes: *aardige vleierij... kaakslagen die hierop uitkomen: om Heer Laigneil als uitvinder en bestuurder der kunst te doen doorgaan en zijnen dienaar uit te geven als een gelukkig doch onbewust werktuig in zijne handen.*

De daad bij het woord voegend, vraagt Leo Maes onmiddellijk een uitvindingsbrevet aan voor het inbakken van blauw kleur in aardewerk, en bekomt dit inderdaad: de toekenning van het brevet nr 144414 verschijnt in het Belgisch Staatsblad van 29-10-1899. Ook komt er rond deze tijd een ietwat geconcentreerd voorkomende campagne los in enkele tijdschriften (Biekorf 1899, Kunst 1899) om de Heer Maes recht te laten wedervaren.

Dit zal wel het einde geweest zijn van de samenwerking Maes-Laigneil. Deze laatste zien we inderdaad omstreeks 1898-1899 zijn eigen ovens oprichten te Kortrijk, waar weldra een bloeiende kunstpottenbakkerij een ruime vlucht neemt, tot ver buiten onze landsgrenzen. Doch de korte samenwerking zal ook voor Maes niet verloren zijn geweest, daar stevige grondslagen gelegd waren voor soliede handelsrelaties, welke zich voorts uitbreidden tot in Amerika toe. Op een ogenblik moest Maes bij de dertig jonge krachten aan

het werk zetten om de steeds maar groeiende cliënteel te kunnen voldoen. Vermoedelijk zal deze ontplooiing tot in het Koninklijk Paleis opgemerkt worden zijn, aangezien op 22-6-1907 Leo Maes-Vereenoghe gemachtigd wordt de titel te voeren van Hofleverancier. Titel welke dan ook op het handelspapier voortaan zal prijken, naast het fiere *huis gesticht in 1647*. Waarop steunde deze laatste vermelding? Tot heden kon deze vraag niet worden beantwoord, al vinden we voor de familie Maes menig voorganger te Torhout in het pottenbakkersbedrijf.

★

Inderdaad op 10 November 1885 was de Heer August Maes-Sinnaeve eigenaar geworden van het *groot woonhuis, met poort en aankleven, pottebakkerij, remisen en verder gerieven en aanhorigheden* groot 32 a. 82 ca., en gelegen in de Oostenestraat. De koopakte vermeldt de oorsprong van eigendom, en zo weten wij dat de verkopers, de gebrueders en gezusters Bever, waarvan geen enkele alsdan te Torhout woonde, dit eigendom hadden verkregen uit de erfenis van hun ouders de Heer Charles Bever en zijn echtgenote vrouw Rosalie Willemijns. Laatstgenoemden waren er eigenaars van geworden bij aankoop van Charles Willemijns en andere medege-rechtigden in de nalatenschap van hun ouders: Jacobus-Leonardus Willemijns-Gunst. En de echtgenoten Willemijns-Gunst hadden zelf het goed gekocht aan hun tante, de *rentenierster* weduwe Antonius Willemijns-Verduyn, blijkens akte van Mtr. Jordaen Vanhee, notaris te Lichtervelde op 25-5-1810. Jammer genoeg vermeldt deze laatste akte geen verdere oorsprong van eigendom.

Onder: Fluitje in gebakken aarde van Torhout. Kon. Museum van Kunst en Geschiedenis, Brussel. - Foto A. C. L.

Midden: Koffiekan in Torhouts aardewerk. Brussel: Kon. Museum van Kunst en Geschiedenis. - Foto A. C. L.

Onder: Vaas met deksel in Torhouts aardewerk. Gruuthusemuseum Brugge. Foto A. C. L.

Anderzijds evenwel vernemen we uit de stamboom van de familie Willemijns : dat laatstgenoemde Antonius-Franciscus Willemijns (geb. te Roeselare in 1747, kinderloos overleden te Torhout in 1799) samen met zijn broeder Jacobus-Adrianus (geb. te Roeselare in 1743) en de kinderen van deze laatste, omstreeks het einde van de xviii^{de} eeuw van Roeselare naar Torhout zijn overgekomen als pottenbakkers. In welk jaar juist valt moeilijk uit te maken, al dient hier aangestipt dat Antonius-Franciscus in 1782 te Torhout in 't huwelijk treedt, en dat zijn naam in het belastingregister der *Verhoofdijngte* te Torhout voorkomt vanaf het jaar 1783.

Antonius' broeder namelijk Jacobus-Adrianus verbleef niet lang te Torhout — (in het *registre des Patentes pour l'an VII de la République Française* van het canton vinden we nog slechts de pottenbakker Antoine Willemijns vermeld) — maar ging te Tiel een pottenbakkerij stichten welke van vader op zoon aldaar werd uitgebaat tot in de jaren 1830, wanneer de familie Willemijns met haar bedrijf naar Kortrijk overgaat, van waaruit later een tak naar Brugge vertrekt, de voorzaten van het huidige aldaar nog bloeiend pottenbakkersbedrijf Willemijns.

Te Torhout zelf vestigde zich Antonius-Franciscus met zijn twee neven Jacobus-Leonardus (geb. te Roeselare in 1773) en Joannes (geb. te Roeselare in 1781) in de pottenbakkerij gelegen in de Oostendse straat. Antonius sterft in 1799. Ook vinden we in de eerste bevolkingsregisters van Torhout, na de Franse tijd aangelegd op 27 November 1815, Jacques Willemijns ingeschreven als *potier de terre patenté, propriétaire (rue d'Ostende 34)* en Willemijns Jean als *journalier, locataire (rue d'Ostende 33)*. Het hoofd van het bedrijf was alsdan dus Jacobus-Leonardus. Opmerkenswaard is dat in hetzelfde register nog twee andere namen van gepatenteerde pottenbakkers voorkomen, namelijk zekere Bernard Van Acke (Grand place 18) en Samyn Jean (rue de l'impératrice 41) beiden te Torhout geboren.

Jacobus-Leonardus (die te Torhout overleed in 1867 op 93-jarige leeftijd) had zelf een zoon, Jacobus-Josephus (geb. te Torhout in 1801) welke hem nauwelijks een paar jaren overleefde († 1869) en wiens zonen allen jong stierven be-

halve één, die een dol paardenliefhebber schijnt te zijn geweest, en zich aan de pottenbakkerij niet meer interesseerde.

Is wellicht in deze liefhebberij en de relaties welke ze noodzakelijk meebracht de verklaring te vinden van het enigzins bevreemdend feit dat, nadat het eigendomsrecht over de pottenbakkerij in de Oostendestraat reeds is overgegaan naar de aanverwante familie Bever (welke familie we in hetzelfde bedrijf terugvinden te Diksmuide en ook te Kortrijk) we aldaar, te Torhout, gedurende enkele jaren, als hoofd van het pottenbakkersbedrijf aantreffen de veearts Victor Laridon?

Zeker is dat wanneer omstreeks 1880 — (in 1884 vertrekt veearts Laridon naar Brugge) — de neven van deze laatste, namelijk de reeds genoemde Joseph en Emmanuel Viérin, als jonge knapen van 10 à 14 jaar, bij hun oom hun vakantie komen doorbrengen, zij aldaar aan de draaibank aan het werk zien de stamvader van de pottenbakkerfamilie Maes, August Maes en de nog jonge Leo Maes welke in het bedrijf Willemijns hun stiel hadden aangeleerd.

Over de kunstproductie van de familie Willemijns was weinig bepaalds gekend, toen voor enkele jaren de Heer Neuhuys, in een private collectie te Parijs, het vuurkorfje aantrof dat hierbij is afgebeeld en dat op het handvat duidelijk de auteurs vermeldt: *J(acobus) - L(eonardus) Willemijns, Pottebakker te*

Vuurkorfje in Torhouts aardewerk
Van Maerlantmuseum, Damme. - Foto Thill, Brussel.

Thourout en op de keerzijde hiervan *Louis Samin, pottebakkersknecht*. Het teken vóór de familienaam Willemijns is ongetwijfeld te lezen als de dooreengevlochten naamletters J en L.

Dit kunststukje prijkt thans in het Van Maerlantmuseum te Damme, waar het, zeer terecht, de bewondering wekt van alle bezoekers. Het is inderdaad merkwaardig niet alleen wegens de voorname zin voor decoratieve waarden, maar ook omdat het getuigt van beproefde vakkennis en hoge bedrijfsvaardigheid, waaruit men besluiten mag dat het niet een alleenstaand toevallig product is.

★

Kunnen we nog hoger in het verleden opklimmen?
Volgens legeraalmcezenier E. H. A. Lowyck, die omtrent

het Torhouts aardewerk uitgebreide navorsingen deed, zouden de voorgangers van de familie Willemijns de pottenbakkers Boens zijn geweest, welke, komende van Aartryke (*Wynendaele Noord-Over*) — waar men de sporen van een pottenbakkerij omtrent de *Pottepits* omstreeks 1466 zou terugvinden — de banpottenbakkerij van 't Land van Wynendaele uitbaaten. De Willemijns zouden hen opgevolgd zijn op de plaats zelf waar deze banpottenbakkerij was gevestigd, namelijk op *Torhout buiten*, langs de huidige Oostendestraat. Uit een document zou blijken dat, omstreeks 1620 vergunning werd verleend tot overbrenging der banpottenbakkerij van de Roöppfonteyne naar de nieuwe ligging in de huidige Oostendestraat.

In welke omstandigheden ging later het bedrijf over van Boens op Willemijns? Komen de beroerde tijden van de Franse Omwenteling met de liquidatie van de feodale instellingen daar voor iets in tussen? Daarentrent tast men vooralsnog in het duister.

Anderzijds zouden de bovenbedoelde navorsingen in het decanaal archief te Torhout, een document uit de xv^{de} eeuw aan het licht hebben gebracht, waaruit blijkt dat een pottenbakkerij gelegen te *Torhout binnen* alsdan ten voordele van een Torhouts geestelijke-geldschieder was berent. Een stadspottenbakkerij dus, behorend aan vrije poorters. Omtrent de activiteit van de Torhoutse bedrijven zou verderzou somnige documenten blijken dat in de eerste helft van de xvii^{de} eeuw een uitgebreide uitvoer bestond van haardtegels en aardewerk uit Torhout naar het buitenland tot in Engeland toe. Ten slotte zouden laboratoriumproeven behelzende de ontleding van aardsoorten, hun reacties bij het bakken enz. toelaten het thans als Torhouts naar vorengebrachte aardewerk hoofdzakelijk in drie grote periodes in te delen: het *vroeg-Torhouts*, uit opdelvingen aan 't licht gebracht en met één soort klei vervaardigd; het *Middleeuws Torhouts* tot het einde van de Boensperiode, waar men wel twee soorten klei gebruikt, uit de tertiaire of quaternaire kleilagen, maar steeds van plaatselijke herkomst; en, ten slotte het *nieuw-Torhouts* t. t. z. vanaf de Willemijnsperiode, waar, samen met de plaatselijke klei, ook van elders ingevoerde klei wordt verwerkt: Scheldeklei, pijpjaarde, witte klei van Andenne en Chatelet. Aangezien het vaststaat dat

in andere centra de pottenbakkerij veel vroeger ingevoerde klei aanwendde, zou een doeltreffende ontleding nauwkeuriger identificatie van stukken met tot nog toe twijfelachtige herkomst toelaten.

Het ware wenselijk dat eerlang, door publicatie van uitgebreider gegevens daaromtrent en van de gronden waarop zij steunen, de geschiedschrijving van de pottenbakkerij in onze gewesten, welke nog in een aanvangstadium verkeert, een stap vooruit kon worden geholpen.

Zal uit deze verdere geschiedschrijving wellicht blijken dat de door gewiekste kooplii in oudheden zo snugger geëxploiteerde gelijkenis tussen ons Torhouts aardewerk en het rood-gele goed elders geproduceerd, waarvan de voornaamste centra gelegen waren in Zuid-Limburg, in het Duitse Neder-Rijnse gebied en voornamelijk te Bergen-op-Zoom (de enige plaats in Nederland waar reeds in de Middeleeuwen een gilde der Pottenbakkers bestond) — dat deze gelijkenis haar grond en

Schotel in Torhouts aardewerk. Brugge, Gruuthouse museum. - Foto A. C. L.

haar oorsprong vindt in werkelijke verwantschap en wederzijdse beïnvloeding?

Deze vraag kan m. i. rijzen bij het lezen, in oude documenten, van de titels, welke de *Heren van de Lande, Leenhove ende Castele van Wynendaele* die ook Heer waren van de stad Torhout, cumuleerden, en waaronder wij releveren o. m.: *paltzgeave van de Rhyn... co-vicaris in de landen van den Rhyn... hertog van Opper-ende Neder-Beyeren, Gälıcq, Cleven... Marquis van Berghen-op-Zoom... Heere van Ravenstein... Breskens-Zande...*

*

Wat er ook van zij, deze bescheiden bijdrage menen wij niet te kunnen besluiten, zonder de wens uit te spreken dat eerlang de Stad Torhout een museum moge tot stand zien komen, waar piëteitsvol bijeengebracht worden, zo uit het nabije als uit het verre verleden, de meest representatieve getuigen van het edel ambacht dat haar naam eens wereldberoemd maakte.

MR A. M. BOTTE

Arrondissementscommissaris - Voorzitter van het Provinciaal Comité voor Kunstambachten en Kunstnijverheden in West-Vlaanderen.